

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

טלטול שיירים של מחצלאות וכלים

(קכ"ה א') אמר בר המדורי אמר שמואל: קרומיות של מחצלת (חתיכות שנפרדו ממחצלת ישנה), מותר לטלטלם בשבת. מאי טעמא? מחצלת גופא למאי חזיא, לכסויי ביה עפרא, הני נמי חזיין לכסויי בהו טינופת.

אמר ר' זירא אמר רב: שיירי פרוזמיות (טליתות) אסור לטלטלן בשבת. (ומפרש) במטלניות שאין בהן שלוש (אצבעות) על שלוש, דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים.

תנו רבנן: (1) שברי תנור ישן (שכבר הוסק, וחרסיו קשים וראויים למלאכה), הרי הן ככל הכלים הניטלין בחצר. דברי רבי מאיר. (2) רבי יהודה אומר: אין ניטלין. העיד רבי יוסי משום רבי אליעזר בן יעקב על שברי תנור ישן שניטלין בשבת (כדעת ר"מ), ועל כיסויי שאינו צריך בית יד (שגם בלא בית אחיזה מטלטלים אותו, כדעת אחד התנאים, להלן קכ"ו ב').

אמר רבינא: כמאן מטלטלין האידנא כיסוי דתנורי דמתא מחסיא דאין להם בית אחיזה? כמאן, כרבי אליעזר בן יעקב.

שיטות הראשונים

שיירי פרוזמיות שאין בהן שלוש על שלוש, אסור לטלטלם: דעת רש"י והראב"ד³ ועוד, שהגמרא מדברת על חתיכה שנקרעה מטלית מצוה, שלא משתמשים בה לכסוי טינופת. אבל בחתיכה מבגד רגיל, אף בשיעור פחות מזה מטלטלן. ודעת הרמב"ם (הל' שבת כו,ו), שמדובר בכל סוגי הבגדים. שבגודל זה אין בהם חשיבות⁴. והשו"ע⁵ סתם כהרמב"ם. ובשם יש מתירין כתב כהראב"ד.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שח)

יב. שיירי מחצלאות, מתר לטלטלם דחזי לכסות בהו טנופא; ואם זרקן לאשפה מבעוד יום, אסור לטלטלם.
יג. שיירי מטלניות שבלו, אם יש בהם ג' אצבעות על ג' מתר לטלטלן; ואם לא, אסור. ויש מתירין אפלו אין להם ג' על ג', ובלבד שלא יהיו טליתות של מצוה.

1. כתבו תוספות: לפי רב נחמן ורבא שהתירו לטלטל שברי כלי חרס גם בכרמלית וברשות הרבים בתוך ארבע אמות, מה שנקטה הברייטא "בחצר", לאו דווקא.
2. מסקנת הגמרא דפליגי בעושיין מעין מלאכה ואין עושיין מעין מלאכתן (לאפות). ואזדא רבי מאיר לטעמיה (דאמר במתניתין לא בעינן מעין מלאכתן), ורבי יהודה לטעמיה. (ודקא קשיא ליפלוג בשברי כלי, מיירי בעושיין קצת מעין מלאכת אפיייה) בעושה מעשה טפקא (רעפים, שמסיקין אותם ואופים בהם כך, ומיהו אין להם תוך להסיקם מבפנים אלא מבחוץ כרעפים). ואפ"ה נחשב נולד לרבי יהודה.
3. רש"י כפי שהתבאר בביאור הגר"א שח"ג. והראב"ד מובא בראשונים.
4. המאירי כתב שבפחות משלוש על שלוש אף לקינוח אינו ראוי. והריטב"א כתב סברא שונה, שכיסוי טינופת אינו חשוב אלא בשיירי מחצלת שעושים עדיין מעין מלאכתם הראשונה. אבל בשיירי טליתות שבאו מכלי חשוב הוא כמאן דליתיה, ואדם זורקה לאשפה וכיו"ב. וכמו מחט שנפל חורה, שאע"פ שראויה לנטילת קוץ, לא חשובה. מפני שבאה מדבר שמשמש לכמה דברים חשובים, ואין דרך לייחודה לנטילת קוץ, אלא אדם זורקה בין הגרוטאות. כ"כ בשם רבו, ותוספות.
5. או"ח שח"ג.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שימוש באבן המחוברת לכלי, והמונחת על חבית

(קכ"ה א') **משנה:** האבן שבקירויה (דלעת יבשה לשאיבה), אם ממלאין בה ואינה נופלת (שקשורה היטב) - (נעשית חלק מהכלי) ממלאין בה (מים בשבת). ואם לאו - אין ממלאין בה.

(קכ"ה ב') **תנן** התם (לקמן קמ"ב ב'): אבן שעל פי החבית (והוצרך ליטול מן היין שבתוכה), מטה על צידה והיא נופלת. אמר רבה אמר רבי אמי אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בשוכח (האבן עליה שלא במתכוין); אבל במנית, נעשה (החבית) בסיס לדבר האסור.

ורב יוסף אמר רבי אסי (לקולא) אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא בשוכח (דלא נתכוין לעשותה כלי); אבל במנית, נעשה (האבן) כיסוי להחבית (ומגלה אותה כדרכה).

אמר רבה: **מותבינן** אשמעתין: האבן שבקירויה, אם ממלאין בה ואינה נופלת, ממלאין בה (אלמא אבן נעשה כלי) (ודחי) ולא היא, התם כיון דהדקה, שויא דופן.

אמר רב יוסף: **ומותבינן** אשמעתין: אם לאו אין ממלאין בה (ולא אמרינן נעשה כלי בהנחה בעלמא)! (ודחי) ולא היא, התם כיון דלא הדקה, בטולי בטלה (מתורת כלי).

במאי קמיפלגי? מר סבר, בעינן מעשה. ומר סבר, לא בעינן מעשה.

ואזדו לטעמייהו, דכי אתא רב דימי אמר רבי חנינא, ואמרי לה אמר רבי זירא אמר רבי חנינא: פעם אחת הלך רבי למקום אחד ומצא נדבך של אבנים (אבנים סדורות ומוקצות לבניין), ואמר לתלמידיו: צאו וחשבו כדי שנשב עליהן למחר, ולא הצריכן רבי למעשה.

ורבי יוחנן אמר: הצריכן רבי למעשה. מאי אמר להו (מאי מעשה הצריכן לרבי יוחנן)?

רבי אמי אמר: צאו ולמדום (סדרו אותם והשיבום⁷) אמר להו.

רבי אסי אמר: צאו ושפשפום (מן הטיט⁸) אמר להו.

שיטות הראשונים

אבנים לאחר סידורם אם נחשבים מוקצה: רש"י ורי"ד פירשו, דלרבי אמי דאמר אין אבן נעשית כלי בהנחה, גם לאחר סידור האבנים, עדיין דין מוקצה עליהם, שאין הזמנה במעשה כל דהו לאבן לעשותה כלי. ומועיל סידורם כדי שלא יצטרכו ליגע בהם. ולדעת המאירי (קכ"ה ב', ד"ה מאחר), אחר שמסדרם ומושיבם, מועיל אף

6. דהתם הואיל ובלא קשירה לא חזיא למלאות, דהא נפלה, והאי לאו הדקה, בטולי בטלה מתורת כלי, גלי דעתיה דלא חשיב ליה. אבל כיסוי חבית, הנחה משויא ליה כלי. רש"י.

7. כדי שלא נצטרך ליגע בהם למחר, לפי שאין הזמנה במעשה כל דהו מועלת לאבן לעשותה כלי. ורבי אמי לטעמיה, דאמר לעיל אין אבן נעשית כלי בהנחה. רש"י.

8. שיהו נאות לישב, ולמחר תלמדום. דבמעשה כל דהו נעשה כלי. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

להתירם בטלטול.⁹

אבל במניח, נעשה בסיס לדבר האסור: פירש הריטב"א דמייירי אפילו במניח לדעת כיסוי¹⁰. והקשה, מאי שנא מחררה שטמנה בגחלים ופגה שטמנה בתבן (לעיל קכ"ג א') ומהטומן בגיזי צמר (לעיל מ"ט א'). ותירץ, דשאני התם שהדבר המונח עליהם עושה בהם מעשה גמור¹¹. משא"כ בכיסוי זה, שאינו משמש לחבית אלא ככיסוי בעלמא¹². עוד תירץ בשם **תוספות**, דהתם ההנחה היתה על דעת ליטלם ודאי. משא"כ באבן על פי החבית, אפשר שלא יטלנה משם בשבת¹³.

המניח אבן על פי החבית: פסק הרמב"ם כרבי אמי, שנעשה בסיס לדבר האסור. וכן נראה דעת הרי"ף. ודעת רז"ה, **רי"ד, וריטב"א**, שהלכה כרבי אסי, וסגי לאבן שעל פי החבית כשהניחה שם מבעוד יום על דעת כיסוי. **והשו"ע**¹⁴ פסק כרמב"ם.

ישיבה על נדבך אבנים: דעת הרמב"ם, שבנדבך, בשונה מחריות של דקל, צריך גם לסדרן לישיבה, חוץ ממחשבה מבעוד יום לישב עליהן, וכדעת רבי יוחנן, וכביאורו של רבי אמי¹⁵. ודעת המרדכי שבנדבך מספיקה מחשבה כדי לישב עליהן למחר. בדומה לדין חריות של דקל¹⁶. **והשו"ע**¹⁷ פסק כרמב"ם. **והרמ"א** פסק כמרדכי.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות שבת, סימן שח)

כא. אָבֵל נִדְבָךְ שֶׁל אֲבָנִים אֵף עַל פִּי שֶׁחָשַׁב עָלָיו מִבְּעוֹד יוֹם, אֲסוּר לִישֵׁב עֲלֵיהֶם אֲלָא אִם כֵּן לְמַדּוּם פִּי סִדְרוּם. **הגה:** וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדִין אֲבָנִים דְּדִין חֲרִיט, וְכֵן עֶקֶר. (מְרַדְכִי פ' בְּמָה טוֹמְנִין וְהַמְגִיד פ' כ"ה בְּשֵׁם הַרִי"ף, וְכֵן יֵשׁ לְפָרֵשׁ הָרָא"ש).

9. כתב המשנ"ב (שח, כא, ס"ק פט) מלשון המחבר משמע דבזה שסדרם מבעוד יום כדי לישב עליהם הוא בכלל מעשה גמור, ומותר שוב לטלטלם למחר אפילו להדיא. אבל המג"א מצדד כשיטת רש"י דהסידור לא מהני אלא כדי שלא יצטרך ליגע בהם למחר.
10. דקסבר דעד דעביד מעשה ביה, לא חייל עליה תורת כלי כסוי.
11. שאי אפשר לפגה להתבשל אלא בתבן, והחררה אינה נאפית אלא בגחלים, וכן החמין מתחמם ומוכשר בגיזי צמר; וכיון שלצורך הכשרם הונחו שם, ודאי נעשו טפלים להם בלא שום מעשה אחר. והא עדיף טפי מקישור דחריות דקל.
12. לפיכך אינו יוצא מתורת אבן שיחול עליה שם כיסוי ותשמיש אלא במעשיו, אליבא דר' אמי אמר ר' יוחנן. אבל ר' אסי בשם ר' יוחנן מדמה לה לההיא דהתם, דהנחתה מוכחת עליה שהוא תשמיש לחבית, ונעשית כיסוי וטפילה לחבית.
13. דהתם גבי פגה וחררה והטמנת החמין בגיזי צמר, הונחה שם ודאי על דעת ליטלם בשבת עצמה, דלא סגי בלאו הכי, שהרי הוא צריך אותם לאכול, והנחת עראי היא, ולפיכך אינה נעשית בסיס לגחלים ולתבן ולגיזי צמר. אבל אבן זו שעל החבית, אפשר שלא יטלנה משם בשבת לשותה, שיכול לשותה מחבית אחרת או שיזדמן לו יין ממקום אחר. משא"כ בתורה ואידך, שאם לא יסלקם משם יפסדו, וגם מסתמא הם עיקר סעודתו ועליהם הוא סומך.
14. או"ח שט, ד. מקורות - רי"ף (נט ב בדפיו). רמב"ם (הל' שבת כה, יז). רי"ד (פסקיו). ריטב"א (ד"ה ר' אסי).
15. וכתב המגיד משנה (הל' שבת כה, כא) בביאור דעת הרמב"ם, דשאני חריות דאיכא דקיימי לישיבה ואיכא דקיימי לעצים וכאן לא נאסרו אלא מפני מחשבתו שגדרן לעצים, ומפני כך מחשבת ישיבה מוציאה מידי מחשבה לעצים. אבל נדבך של אבנים ליכא דקאי לישיבה ולפיכך (אין מחשבה מועילה לעשותם כלי, אלא) צריך מעשה להוכיח שהן לישיבה.
16. ובדעת הרי"ף והרא"ש דנו הפוסקים (ראה ב"י ודרכי משה שח, כא).
17. או"ח שח, כא. כתב המשנ"ב (ס"ק צ) עיין במג"א שהשיג על הרמ"א, וסבירא ליה דאבן חמור מחריות (כמו שכתב שח, כב) דבעינן דוקא יחוד לעולם. וכן משמע דעת שאר אחרונים.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

(או"ח, הלכות שבת, סימן שט)

- ב. כלפלה שהיתה נקובה וסתמה באבן, מתר לטלטלה שהרי נעשה כדפנה; וכן דלעת שתולין בה אבן כדי להכביד למלאות בה מים, אם הוא קשור יפה שאינו נופל מתר למלאות בה שהוא כמו הדלעת עצמה שהוא בטל אגבה; ואם לאו, אסור.
- ד. שכת אבן על פי חבית, או מעות על הכר, מטה חבית על צדה והאבן נופלת, ומנער הכר והמעות נופלים... ואם הניחם עליה מדעתו, על דעת שישארו שם בכניסת השבת, אסור להטות ולנער. ויש אומרים דאפלו הניחם שם על דעת שישארו שם בכניסת השבת כדי שיטלם בשבת, מתר להטות ולנער בשבת; ולא אסרו אלא במניחם על דעת שישארו שם כל השבת...

זמורה שהיא קשורה בטפיח

(המשך משנה:) זמורה (ענף של גפן) שהיא קשורה בטפיח (פך ששואבים בו מבור או ממעין) - ממלאין בה בשבת (שעשה הזמורה חלק מהכלי).

(קכ"ה ב') (ומדייק) קשורה - אין, לא קשורה - לא (ואפילו יש עקמומית בראשה כעין מזלג, שראוי לתלות בה טפיח ולמלאות וחישב עליה).

לימא מתניתין דלא כרבן שמעון בן גמליאל, **דתניא:** חריות של דקל שגדרן לעצים ונמלך עליהן לשיבה, צריך לקשור. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אין צריך לקשור.

אמר רב ששת: אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל, הכא במאי עסקינן, במחוברת באביה (בגפן). אי הכי קא משתמש במחובר לקרקע! למטה משלשה.

רב אשי אמר: אפילו תימא בתלושה, גזירה שמא יקטום (שמא למחר תהיה לו ארוכה, ויקטמנה, מתוך שהיא רכה ונוחה לקטום)⁴⁸, ונמצא עושה כלי וחייב משום מכה בפטיש).

שיטות הראשונים

רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, הביאו דברי רב אשי.⁴⁹

48. ואם הוא קשה, משמע דשרי אפילו אם רק יחד הזמורה לכך מערב שבת. משנ"ב (שחכ, ס"ק פא).

49. והמשנ"ב (שחכ, ס"ק פא) כתב (על פי דברי רב ששת), ואם הוא מחובר לקרקע, אפילו הוא קשה דליכא חשש שמא יקטום, אפילו הכי אסור להשתמש בה, וא"כ היא קשורה בדלי, משום מוקצה. דבמחובר לקרקע לא מהני מחשבה להוציאה מתורת מוקצה. אך דבמחובר לא שרינן אפילו בקשורה, אלא כשהזמורה הוא פחות מג' טפחים סמוך לארץ, דאי לאו הכי אסור משום משתמש באילן.